

Frantz Fanon'un Gözünden Erken Cumhuriyet Dönemi Batılılaşmasını Okumak: Cumhuriyet Gazetesi'nin 1930 Yılı Ses Kraliçesi Yarışması

Hümeyra Türedi

Öz: Oryantalizm; Batılı olmayan toplumların yönetilmesi gerektiğini düşünen, aynı zamanda da bu toplumlara ötekileştiren Batılı zihniyetin kavramsallaştırılması olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda oryantalizm, sömürgeciliği meşrulaştıran, sömürgecinin sömürgelerini ötekileştirmesine yardım eden bir düşünce biçimi olarak da görülebilir. Batı'nın bu tahkir edici anlayışının, nesneleştirilen toplumlar üzerinde önemli psikolojik sonuçları olduğunu belirtmek gerekir. Bu sonuçları inceleyen F. Fanon, Malik bin Nebi, A. Cesaire gibi araştırmacılar, ezilen toplumların psikolojisini açığa çıkarmaya çalışır. Ezilen toplumlarda tespit edilebilen psikolojik sonuçlardan biri milliyetçi duygularda artış olarak sayılabilirken; bir diğeri de Batılı değerlerin içselleştirilerek Batı'ya öykünme şeklinde ortaya çıkar. F. Fanon da bu görüşü benimseyen düşünürlerdendir. Bu çalışmada, oryantalist bakış açısına maruz kalmış Türklerin, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde içinde bulunduğu psikoloji, F. Fanon'un çalışmalarından yola çıkarak incelenmiştir. Bu noktada, Cumhuriyet'in erken dönemlerinde hızlı bir Batılılaşmanın yaşandığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla makalenin araştırma sorusu: "Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki Batılılaşmanın ardındaki psikolojik faktörler ile F. Fanon'un tespitleri arasında bir ilinti kurulabilir mi?" şeklindedir. Örnek olay olarak, 1930 yılında düzenlenen Ses Kraliçesi Yarışması, Cumhuriyet gazetesinden söylem analizi yöntemiyle takip edilmiştir. Ses Kraliçesi Yarışması'nın, tıpkı dönemin güzellik yarışmaları gibi bir Batılılaşma aracı olduğu bu noktada belirtilmelidir. Yapılan okuma ışığında, Cumhuriyet dönemi aydınları, milliyetçi duygulardaki yoğunluk ve Batıya öykünme konusunda önemli tespitler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Batılılaşma, Frantz Fanon, milliyetçilik, oryantalizm, Ses Kraliçesi Yarışması.

Abstract: Orientalism views non-Western societies as entities to be managed and also marginalizes these societies. Therefore, Orientalism can be seen as a way of thought that legitimizes colonialism and helps colonizers to otherize their colonies. This insulting mentality has had significant psychological consequences on the societies being humiliated and researchers such as F. Fanon, Malik bin Nebi, and A. Cesaire have attempted to reveal the psychology of all oppressed societies. The current study examines the psychology of Turks in the first periods of the Turkish Republic, who'd been exposed to the Orientalist perspective for centuries, based on the studies of F. Fanon. The article uses the discourse analysis method to look at the Cumhuriyet newspaper's 1930 Vocal Queen Contest, which was held in the early Republic's Westernisation period as a case study. Therefore, the research question of the article is as follows: "Can a correlation be established between the psychological factors behind Turkish modernization and Fanon's findings?". This study can be said to reach some important evaluations about the intellectuals, nationalist feelings, Westernization, and Turkish modernization during the Republican period.

Keywords: Westernization, Frantz Fanon, nationalism, orientalism, Vocal Queen Contest.

@ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, humeyraturedi@hotmail.com

id <https://orcid.org/0000-0002-7332-1353>

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0695
insan & toplum, 2023; 13(3): 81-107
insanvetoplum.org

Başvuru: 27.10.2021
Revizyon: 27.06.2022
Kabul: 10.08.2022
Online Basım: 16.11.2022

Giriş

Oryantalizm, genel olarak Doğubilimi olarak tarif edilse de en bilindik tanımı Edward Said (1935-2003) tarafından kaleme alınmıştır. Said, oryantalizm kavramı ile Batı'nın Doğu'yu görme biçimlerine dikkat çeker. Ona göre Avrupalı devletler, "akılcı, barışçı, özgürlükçü Batı" ile "mantıksız, ahlaksız, geri Doğu" arasında bir ayırım yaparak oryantalist düşünceyi oluşturmuşlardır (Said, 1995, ss. 49-58). Batılılar egemen olandır ve bu yüzden Doğululara da Batı'nın egemen olması gerekir ki bu egemenlik çoğu zaman Doğu'nun topraklarının işgal edilmesi şeklinde gerçekleşir (Said, 1995, s. 45). Edward Said, oryantalizm ve sömürgecilik arasındaki bağlantıya dikkat çekmektedir. Oryantalizmin, sömürgeciliği "daha baştan temellendirdiği"ni ve bunun "sömürge yönetimini aklileştirmenin bir yolu" olduğunu düşünmektedir (Said, 1995, s. 49). Bu bağlamda Said, oryantalizme maruz kalmış toplumlar için sadece Filistinlileri ya da Iraklıları değil Kongoluları ve Vietnamlıları da örnek olarak verir (Said, 1995, s. 6). Dolayısıyla oryantalist anlayış sadece Orta Doğu ya da Doğu'ya sıkışıp kalmış değildir. Nitekim B. Turner da oryantalizmin sadece Doğu'ya ve İslam'a ilişkin klasik araştırmalara ilişkin değil, coğrafya, ekonomi ve sosyolojinin geniş alanlarına da bulaşan bir inançlar, tavırlar ve kuramlar bütünü olduğunu savunmaktadır (Turner, 1984, s. 129).

Samir Amin de oryantalizme geniş manada bakarak Edward Said'in, oryantalizmin yol açtığı Avrupa-merkezli çarpıtmanın mükemmel bir çözümlemesini kaleme aldığını düşünür (Amin, 2014, s. 16). Zira Said, oryantalizmi şöyle tanımlamaktadır: "Avrupalı olmayan halklarla, kültürlerle karşılaştırıldığında, Avrupalı kimliğinin diğerlerinden üstün olduğu fikri" (Said, 1995, s. 17). Kolonyalizm ya da sömürgecilik denen olgu ise bir devletin başka bir devlet tarafından her alanda işgal edilmesi, aşağılanması ve sömürülmesi anlamına gelir (Ulutaş, 2019, s. 305). Kolonyalizmi, sadece maddi kaynakların sömürülmesi olarak düşünmemek gerekir. Bölgedeki insanların kimliğini de etkilemekte, onları hem nesneleştirmekte hem de ötekileştirmektedir (Şahin, 2019, s. 10). Oryantalizm ve sömürgecilik ile ilgili tanımlar, iki kavramın da bir bütünü ayrılmaz iki parçası olduklarını göstermektedir. Nitekim Said de, oryantalizmden bahsederken, "sömürge orduları"ndan ve "sömürge yönetim geleneği"nden söz edilmesi gerektiğini belirtir (Said, 1995, s. 13). Örneğin bir sömürge olan Mısır, aynı zamanda oryantalist bakış açısıyla da karşı karşıya olan bir ülkedir (Said, 1995, s. 45).

Oryantalizm ve sömürgeciliğin keşişim kümesi oldukça büyüktür. Sömürgeci devletlerin, sömürdükleri toplumlardan kendilerini üstün görmeleri oryantalist bakış açısına içkin bir düşüncedir. Oryantalizm kavramını bugünkü anlamda Said'den on beş yıl önce telaffuz eden Abdel Malek (1924-2012) de sömürgecilik ile birlikte oryantalist anlayışların tekrar hız kazandığını, sömürgecilerin oryantalizmi bir

sömürü aracı olarak kullandığını söylemektedir (Malek, 1963, s. 107). Oryantalizm, sömürgeciliği meşrulaştırarak, ele geçirilen bölgelerdeki halkın inanışlarını ve geleneklerini değiştirme konusunda sömürgecilere bilgi desteği sağlar (Malek, 1963). Bu bağlamda, sömürgeciliğin oryantalizmi de kapsayan daha geniş bir alanı içine aldığı düşünülebilir.

Batı'nın diğer toplumları ötekileştirdiği bu iletişim türünün, ötekileştirilenler açısından önemli psikolojik sonuçları olmuştur (Bulhan, 2015, ss. 240-241). Bu sonuçlar, özellikle postkolonyal çalışmalarla ortaya konulmaya çalışılır. Bu çalışmalar, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanmış; Malik bin Nebi (1905-1973), Aime Cesaire (1913-2008), Frantz Fanon (1925-1961), Albert Memmi (1920-2020), Amilcar Cabbar (1923-1973), C. L. R. James (1901-1989) gibi düşünürler sayesinde yaygınlaşmıştır. Edward Said'e göre sömürgeciliğin sömürülenler üzerindeki sonuçlarından biri, milliyetçi hareketlerdir (Said, 1995, s. 115). Abdel Malek de milliyetçi hareketlerin oryantalist düşünceye karşı bir savunma mekanizması olduğunu düşünmektedir (Malek, 1963). Frantz Fanon ise ezilen toplumlarda iki sonuçla karşılaşılacağını söylemektedir: Milliyetçilik ve Batı'ya öykünme. Bu noktada, Fanon'un *Siyah Deri Beyaz Maskeler* (1952) ve *Yeryüzünün Lanetlileri* (1961) adlı kitaplarının ezilen toplumların psikolojisine ışık tuttuğunu ve bu makalenin odak noktasını oluşturacağını belirtmek gerekir.

Türklerin, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinin postkolonyal çalışmalar ışığında incelenip incelenemeyeceği bu bağlamda soru işareti doğurabilir. Zira Türkler geçmişlerinde sömürgeleştirilmemişlerdir (Georgeon, 2016, ss. 8-11). Ancak bu noktada bir parantez açarak, Niyazi Berkes'in Osmanlı Devleti'nin Batılılaşma sürecini "yarı-sömürge" olarak nitelendirdiğini belirtmek gerekir (Berkes, 2013). Cemil Meriç de Berkes'in düşüncesinin paylaşmakta ve 1838 Ticaret Antlaşması ile bir "yarı-sömürge" düzenine geçildiğini söylemektedir (Açıkgöz, 2010). Feroz Ahmad ise Kurtuluş Savaşı sayesinde Türklerin sömürge olmayı reddettiğini düşünür (Ahmad, 2014). Tüm bu yorumlara rağmen, Göktürkler, Gazneliler, Avarlar, Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları, Osmanlılar gibi dönemlerinin önemli güçleri arasında yer alan büyük devletler kurmuş olan Türklerin; Cezayir, Tunus ya da Etiyopya'daki topluluklarla aynı psikolojik sıkıntıları yaşaması beklenemez. Fakat Karlofça Antlaşmasıyla (1699) Batılılar karşısında başlayan gerileme, Osmanlı Türklerinin imajında ve psikolojisinde olumsuz etkiler oluşturmuştur (Deringil, 2002, s. 173). Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nin tüm Doğulular gibi Oryantalist bakış açısına maruz kaldığı da bilinmektedir. Türklerin Asyalı olduğu, sarı ırka mensup oldukları için gelişemedikleri, medeniyet üretemedikleri, barbarlıkları, tembellikleri, despotlukları, zalimlikleri ile ilgili büyük bir külliyat Avrupalı yazında mevcuttur (Kula, 1992; Kula, 2010; McCarthy, 2015; Hentsch, 2008; Börekçi, 2012; Kumrular, 2011).

İşte bu noktada, oryantalist bakış açısına maruz kalan Türklerin, yine oryantalizmle harmanlanan sömürgeciliği tecrübe eden toplumlarla benzer biçimde ötekileştirildiği düşünülebilir. Nitekim Fanon da kitaplarında, siyah ve beyaz karşıtlığı bağlamında konuyu ele alsa da yaptığı çözümlerinin her türlü ötekileştirme için kullanılabileceğini vurgulamaktadır. Mesajının sırf derisi renkli insanlara dayanarak oluşmadığını söyleyen Fanon, Batı tarafından ötekileştirilen tüm toplumlar için söylediklerinin evrensel olduğunu belirtir (Fanon, 2016, s. 268). Nitekim Maryse Conde, Daniel Maximin, Bertene Juminer, Raphael Confiant, Patrick Chamoiseau, Aime Cesaire gibi düşünürler de Fanon'un söylemlerine geri dönülmesi ve ulus-inşa süreçlerinin Fanon'un söylemleri üzerinden tekrar değerlendirilmesi gereğini ifade ederler (Daily, 2015, s. 27)

Fanon'a göre ister siyah ister beyaz olsun, toplumların ötekileştirilmesi ile ilgili benzer kaygıları taşıyan herkes, kendisine kulak vermelidir. Dolayısıyla Fanon'un yazdıklarına siyah ve beyaz derili insanlar ekseninde değil; "ezenler" ve "ezilenler" ekseninde bakılmalıdır (Fanon, 2016, s. 29). Fanon'un kitaplarında "beyaz" olarak tanımladığı ezen taraf, Batı'dır. "Siyah" olarak adlandırdığı kesim ise ezilen ve ötekileştirilen tüm toplumlardır. Ötekileştirilenler içerisine Araplar, Afrikalılar, Yahudiler, kısacası ötekileştirilen herkes girmektedir. Şöyle der: "Yahudi'nin aleyhine konuşulduğunu işittiğin zaman, bil ki gerçekte senin aleyhine konuşuluyor. Bugün Yahudi, yarım hor görülen bir başkası" (Fanon, 2016, s. 151).

Bu bağlamda, oryantalist söylemlere maruz kalan Türkler de Fanon'un bahsettiği ötekileştirilen gruba dahil edilebilir. Türkler ötekileştirildiklerini Batı ile iletişimin arttığı Tanzimat Dönemi'nde öğrenmiştir ki dönemin düşünürlerinden Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi'nin bu duruma sert tepki gösterdikleri bilinmektedir (Türedi, 2018). Aynı dönemde Batılılaşma çabaları da başlamış, bu çabalar Cumhuriyet'in ilanı ile hız kazanmıştır. Bu bağlamda, bu çalışmanın araştırma sorusu "Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki Batılılaşma çalışmalarının ardındaki psikolojik faktörler ile F. Fanon'un tespitleri arasında bir ilinti kurulabilir mi?" şeklindedir.

Makale çerçevesinde, 1930 yılında düzenlenen Ses Kraliçesi Yarışması örnek olay olarak incelenmiştir. Ses Kraliçesi Yarışması'nın inkılapların yapıldığı döneme denk geldiğini bu noktada belirtmek gerekir. Yarışma, iktidara yakınlığıyla bilinen Cumhuriyet gazetesinden söylem analizi yöntemiyle takip edilmiştir. Dolayısıyla, iktidarın Batılılaşma çabalarına Frantz Fanon'un perspektifinden bakılmıştır. Bu noktada, Cumhuriyet'in Batılılaşma çabalarını Frantz Fanon'un psikolojik yaklaşımıyla ele alan başka bir çalışmanın bulunmadığını söylemek gerekir. Zira Cumhuriyet'in kurucu kadrolarında var olan psikolojiye sınırlı sayıda çalışmayla ışık tutulmaktadır. Örneğin Fatma Mine Göçek, kurucu kadroların Sevr Sendromu ile hareket ettiğini

iddia ederken; Taner Akçam ise geçmişin büyüklüğüne özlem duyan ve yenilgilerle travmatik duygular yaşayan elitlerden bahseder (Göçek, 2011; Akçam, 2000, ss. 255-256). Hümeysra Türedi, oryantalist etiketlerle ötekileştirilen kurucu kadroların, damgalanmışlığın neden olduğu öfke, güvensizlik, adaletsizlik ve bunalım duyguları içerisinde olduğunu iddia eder (Türedi, 2018). Vamık Volkan, Abdülkadir Çevik, Halis Çetin, Eric Zürher de bazı kısmi tahlillerde bulunsalar da post-kolonyal çalışmaların açtığı yolda Türk Batılılaşmasının psikolojisini inceleyen başka bir çalışmanın bulunmadığını söylemek gerekir. Dolayısıyla Batılı modernleşme ve uluslaşmanın kesiştiği noktada, Batılı bakışın bireyin kimliğine yaptığı etkinin de bu çalışmada irdelenme şansı olmuştur. Zira Fanon da Batı tarafından ötekileştirilen toplumlarda ortaya çıkan toplumsal kimliği sorgulamaktadır. Böylece bu çalışma, Türk modernleşmesi hakkında yapılan araştırmalara derinlik katmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslaşma sürecine yeni bir bakış açısı sunmuştur.

Literatür ve Tartışma

Aime Cesaire ve Frantz Fanon, post-kolonyal tepkinin kurucu babaları olarak bilinir (Ayas, 2007). George Padmore'un *Pan-Afrikanizm mi Komünizm mi? Afrika için yaklaşan mücadele* (1956), Albert Memmi'nin *Sömürgeci ve Sömürge* (1957), Richard Wright'ın *Dinle Beyaz Adam* (1957), Jean Paul Sartre'in denemesi *Siyah Orfeus* (1948) ve *Presence Africaine* ile *African Revolution* gibi yayınlar da öncü rolünü taşırlar. Tüm bu eserlerden yaklaşık 30 yıl sonra oryantalizm kavramını bugünkü en bilinen anlamıyla ortaya çıkaran Edward Said, sömürgecinin bakış açısını Doğu-Batı dikotomisiyle ortaya koymuştur. Said'in kendisi de "Benim Şarkiyatçılık'ta söylediklerim, esasen benden önce A. L. Tibawi, Abdullah Laroui, Enver Abdül Malik, Talal Asad, S. H. Ala-tas, Frantz Fanon, Aime Cesaire, Sardar K. M. Pannikar ve Romila Thapar tarafından söylenmişti" diyerek, oryantalizm ve sömürgecilik arasındaki paralellığe dikkat çekmektedir (Said, 2020).

Post-kolonyal çalışmalarda, sömürgeleşmiş toplumların psikolojisi ve olası sonuçları üzerinde de durulur. Örneğin Aime Cesaire, sömürgecilığe tepki olarak milliyetçi düşüncenin öne çıkması gerektiğini savunur ama bu milliyetçilik geçmişe dönmek anlamında değildir (Ayas, 2007). Onun milliyetçiliği ilerleme yanlısıdır ve yine Cesaire'nin milliyetçiliği onun diğer ezilenler için yas tutmasına engellemez (Cesaire, 2007a). Cesaire, sömürgelerde sömürgecisine "dalkavukluk eden" ve "aşağılık kompleksine sahip" insanlardan da bahseder ki işte bunlar milliyetçi düşünceyle sonuçlanmayan bir psikoloji içerisindedirler (Cesaire, 2007a). Bu kişiler, "kana susamış sömürgeciyi temize çıkarma"ya çalışan yerli halktan insanlardır (Cesaire, 2007a, s. 99). Cesaire'nin bu düşüncesi Fanon'un "beyazlaşmak isteyen siyahlar" söylemiyle

benzeşim içerisinde. Bu noktada, F. Fanon'un A. Césaire'nin öğrencisi ve yakın arkadaşı olduğunu unutmamak gerekir.

Hem kendi ülkelerindeki hem de sömürgelerindeki insanlara meşru görünmek adına sömürgecilerin hümanist söyleme başvurduğunu ise Robert Young haber vermektedir (Young, 2000). Bu hümanist görünüş, sömürgeci yerel halkın sömürgecisine benzeme isteğini artırmaktadır. Ancak Young da sömürgecilik karşıtlığının bazen taşra milliyetçiliği ile özdeşleştiğini söyler (Young, 2016, s. 2). Aynı düşünceyi J. Satre'da da görmek mümkündür. *Yeryüzünün Lanetlileri*'ne önsöz yazan Jean Paul Sartre de sömürgeci tarafından "gözleri boyanarak" ülkelere geri gönderilen sömürge yerlilerinden söz etmektedir ki ona göre Fanon işte bu hastalığın teşhisini koymaktadır (Satre, 2007, ss. 15-18).

Bu çalışmalara bakıldığında, ötekileştirilen halkın kendisini ötekileştirenlere verdiği cevapların milliyetçilik ve Batı'ya öykünme şeklinde kabaca iki gruba toplanabileceği görülmektedir. Bu noktada, Batı'ya öykünme olgusunun self-oryantalizm kavramıyla ilintisine de değinmek gerekir. Self-oryantalizm; bir Doğulunun, Batılıların gözüyle kendi toplumunu görmesi hususunu anlatan bir kavramdır (Bezci & Çiftçi, 2012, s. 141). Batılılaşmanın Doğulular tarafından içselleştirilmesi olarak da anlaşılabilir bu kavram, Fanon'un düşüncelerinin bir devamı niteliğindedir. Zira Fanon'un psikolojik çözümlenmeleri, self-oryantalist tuzağa düşmüş olan kesimlerin ruhsal dönüşümünü ve bu dönüşümün nedenlerini anlamaya yardımcı olur.

Post-kolonyal milliyetçiliğe karşı çıkan düşünürlerin de varlığını belirtmek gerekir. Örneğin Postkolonyal eleştirinin gücünü tükettiğini düşünen Arif Dirlik'e göre kapitalizm ve yerel yapıların sömürsüne yeterince başkaldırmayarak, post-kolonyal çalışmalar kimlik siyasetine takılı kalmıştır (Dirlik, 2008, ss. 7-8). Milliyetçi söylemleri, "epistemolojik yerellik" olarak adlandıran Dirlik, yerellik iddiasında olsalar da post-kolonyal milliyetçilerin Avrupamerkezçiliğin pek çok tezini içten içe kabul ettikleri düşüncesindedir. "Hayali geçmişlerin gerici bir şekilde yeniden dirilişi" olarak gördüğü postkolonyal milliyetçiliği, kapitalizmin yeni versiyonlarıyla ilintili bulur (Dirlik, 2008, ss. 2-3). Bundan başka, Abul R. Jan Mohammed ve David Lloyd, "Introduction: Toward a Theory of Minority Discourse: What is to be done?" adlı çalışmada, sömürülen toplumların sürekli olarak öteki kalmaya mahkum olduğunu söylerler ki bunun nedenini sömürgecinin diliyle konuşup yazmalarıdır (Mohammed & Lloyd, 1987, ss. 2-6). P. Chatterjee ise post-kolonyal milliyetçiliğin, sömürgecilik reddederken bile sömürgecilerin modernleşme amaçlarını benimsediğini, bu yüzden başarısız olduğunu iddia eder (Chatterjee, 1996). Vivek Chibber ise Chatterjee'nin kapitalist ilişkileri anlamamakla itham etmektedir (Chibber, 2016). Görüldüğü gibi post-kolonyal çalışmalar; milliyetçilik, kapitalizm, yerelleşme gibi konuları da içine

arak farklı açılımlarla devam etmektedir. Hatta feminist post-kolonyal çalışmalar, savaşların en önemli nedenini milliyetçilik ve militarizm olarak gördüklerinden, sömürge toplumlarında ortaya çıkan milliyetçi tepkiyi onaylamazlar (Arman & Şerbetçi, 2012)

Son söz olarak, post-kolonyal çalışmalar ile Marksizm arasındaki bağlantıya da dikkat çekmek gerekir. Özellikle yirminci yüzyıl boyunca hakim iktidar yapısını ve emperyalist sistemi neredeyse tek eleştiren Marksist kuram olduğu içindir ki postkolonyal çalışmalar açısından Marksizm önemli bir alt yapı görevini görmüştür (Young, 2016, s. 8). Dolayısıyla Cesaire ve Fanon gibi önemli post-kolonyal düşünürlerin Marksist olması şaşırtıcı değildir. Ancak bu düşünürlerin bazı noktalarda Marksizm'den ayrılarak kendi yollarına gitmeyi tercih ettikleri de görülür. Nitekim Cesaire, bu ayrılışını "Maurice Thorez'e Mektup"ta ayrıntılı bir biçimde anlatır (Cesaire, 2007b). Marksizm'in dünyanın tüm emekçilerini birleştirme gayreti nedeniyle ulusal ve kimliksel sorunları görmezden gelmesi; beyaz Avrupalı Marksistlerin sömürgeci politikaları desteklemeleri; milliyetçi post-kolonyal hareketlerin faşistlikle suçlanması, bu ayrılığın en önemli sebepleri olarak görülür (Young, 2016, s. 12; Ayas, 2007, s. 33)

Post-kolonyal çalışmalar, en geniş manada çeşitli tahakküm biçimlerine karşı çıkan bir özgürleşme arayışı olarak tarif edilebilir (Young, 2016). Bu arayış, sömürülen toplumların psikolojisine ışık tutmaktadır. Buna göre ötekileştirilen toplumlar, ya Batı'ya öykünmekte ya da milliyetçi duygularında artış yaşamaktadır. Ancak Aijaz Ahmad'ın dediği gibi post-kolonyal çalışma yapan düşünürlerin bile sömürgecilerin tuzağına düşerek, onlar gibi düşünüp onların kavramlarıyla yazması, bu çalışmalarını layıkıyla yapmanın zorluğunu göstermektedir (Ahmad, 1987). Dolayısıyla post-kolonyal düşüncenin zor ama mutlaka çalışılması gereken bir konu olduğu açıktır.

Frantz Fanon ve Mirası

F. Fanon (1925-1961), bir Fransız sömürge adası olan Martinik'te doğar. Fransız ordusuna katılır ancak birçok ırkçı davranışa maruz kalır. Ordudan ayrılır ve psikiyatri okumaya karar verir. Aldığı eğitim sayesinde ezilen, sömürülen, ötekileştirilen toplumların yaşadığı travmaları ve psikolojik sorunları irdeleyebilme olanağına sahip olur. Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maske* (1952) ve *Yeryüzünün Lanetlileri* (1961) adlı kitaplarını yazarak üne kavuşur. Batı'nın üstenci bakışının farkında olan ve Batılı bakışın ırkçılık boyutunu bizzat yaşayan Fanon, kitaplarında aynı kaderi paylaşan toplumlar hakkında psikolojik değerlendirmelerde bulunmuştur. Yazılarında Marksist öğelere rastlansa da kendisini bir komünist olarak tanımlamaz. 36 yaşında lösemiden hayatını kaybettiğinde, ezilen toplumların yanında yer alan, Batı sömürüsüne karşı çıkan bir düşünür olarak literatürde yerini çoktan almıştır.

Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maskeler* ve *Yeryüzünün Lanetlileri* adlı iki kitabında, ezilen toplumların kimlik oluşumuna Batı'nın büyük oranda etki ettiğini yazmaktadır. Bu kimlik, sömürülenin sömürgecisine verdiği cevaplardan oluşur. Ezilen ya da ötekileştirilen toplumların kendilerini ezen Batılılara verdiği yanıtlardan en dikkat çekeni Batılılaşma isteğidir. Fanon bunu "beyazlaşma" olarak ifade eder. Beyazlaşmak, Batılılaşmanın içselleştirilmesi anlamına gelmektedir. Ona göre beyazlaşmak isteyen toplumların psikolojisi en iyi şehirlerde anlaşılır. Zira şehirler, iki dünyayı ayıran bir görsellik içermektedir. Buna göre Batılıların yaşadığı şehir; "ışıklar içerisinde, asfalt bir şehirdir" ve "hayal bile edilemeyecek şeylerle dolup taşar". Ezilenlerin şehri ise "aç"tır, "diz çökmüş"tür ve "pisliğe gömülü"dür (Fanon, 2007, s. 45). Ezenin sahip olduğu bu görsel üstünlük, ezilenlerin beyazlaşma isteğini artırmaktadır.

Ezilen toplumlarda beyazlaşma isteğinin ortadan kalkmamasının bazı nedenleri vardır. Bu nedenlerden biri Batılılar tarafından yerleştirilen şu anlayıştır: "Biz buradan ayrılırsak her şey biter, Orta Çağ'a geri dönülür" (Fanon, 2007, s. 57). Halk, bu sözlere inanmış çaresiz bir psikoloji içerisinde Batılılara sıkı sıkıya sarılmaktadır. Bu yüzden, Batılıyı kızdırmak istemeyen halkın öğrendiği şeylerden ilki, kendi yerini bilmesi ve sınırlarını aşmamasıdır.

Beyazlaşma isteğinin nedenlerinden bir diğeri ise yokluk içerisinde yaşamalarıdır. Ezilen halk kendini küçük hissetmekte, "ham ve yetersiz" bulmaktadır (Fanon, 2016, s. 71). Fanon'a göre bu yoksunluklar içinde yaşayan topluma; Avrupa kibirle ve küçümseyerek bakarken, ötekileştirilen toplum ise "tükenene kadar" çalışarak kendisini sömürönlere benzetmeye gayret eder (Fanon, 2007, s. 101).

Beyazlaşma isteğinin üçüncü nedeni hissedilen aşağılık duygusundan kurtulmak isteğidir. Bu kurtuluşa erişebilmek için "beyazlar tapınağı"na kabul edilmeleri gerekmektedir ve Fanon buna "beyaz bir icazet"e ihtiyacı olmak şeklinde adlandırır (Fanon, 2016, s. 72). Ezilen halkın beyaz icazet alma isteğı, konuştuğı dile de yansır. Yerli halk için Batılıların dilini konuşmak önemlidir. Çünkü yerel halk artık bir Batılıya benzediğini, bu öğrendiğı Batılı dil ile göstereceğini düşünür. Avrupa dilini kullanmak, Avrupalı gibi giyinmek, Avrupalı mobilyalar kullanmak Fanon'a göre aşağılanan kişinin kendisini Avrupalılarla eşit düzeyde hissetmesini sağlayan araçlar haline gelir (Fanon, 2016, ss. 37- 42).

Ezilen toplum; "çekingen, korku içinde ve güvensiz" bir şekilde, beyaz icazeti aramaktadır (Fanon, 2016, s. 76). Eğer bir gün Batılı, bu icazeti verirse, bu olay ezilen adam için "cennetin kapısının ardına kadar açılıp da, tanrıların ve tanrıçaların arasına kabul edildiğini görmek gibi bir şey" olacaktır. Fanon'a göre bu kabul ediliş ile tüm aşağılanmalar, küçüklük duygusu ve onun yol açtığı kompleksler, bir anda bütünüyle yok olur (Fanon, 2016, s. 79). Ancak tüm bu duygular, bir gerçeğın saklanması

engelleyemez. Bu gerçek, beyazlaşmak isteyen kişinin aslında “aşağılık kompleksiyle yaralı” olduğudur (Fanon, 2016, ss. 126-138).

Fanon, beyazlaşmaya çalışan adamın “dilenci” olduğunu söyler. Çünkü Batılının gözünde hoşgörü arar, bir “kabul ediliş” görmek ister (Fanon, 2016, s. 99). Ötekileştirilen halk, Batılı kültürü benimseyebildiği ölçüde bir üst statüye yükselebilecektir. Fanon’a göre ötekileştirilen toplum, kendi kültüründen sıyrılabildiği ölçüde “adamdan sayılacak”tır. Hatta bir grup, Batılılarla ilişki kurmaya “deli gibi çaba harcamak” tadır. Bu grup, ezilen toplumun aydınlarıdır. Batı’ya ve Batılılara hayrandırlar, onlar gibi olmak için ellerinden geleni yaparlar. Sömürgecinin dünyasının hayalini kurarlar. Ancak “bekçi köpekleriyle korunan” bu dünya; “girilmesi zor bir cennet”i andırır (Fanon, 2007, ss. 34-57). Bu kişiler kendilerini, “Bir Senegalli ve Fransız” ya da “Bir Cezayirli ve Fransız” olarak tanıtır. Ancak Fanon’a göre bu ikili kimliklerin birlikte yaşaması mümkün değildir.

Fanon’a göre bu aydınlar, zihinlerini beyazlaştırana kadar durmayacaklardır. Toplumun bu kişilerden zor olsa da kopması gerektiğini savunur. Yoksa çok daha ciddi psikolojik sıkıntılarla karşılaşma ihtimali vardır. Zira bu kişiler “ufuksuz, hudutsuz, renksiz, vatansız, köksüz”dürler (Fanon, 2007, ss. 212-213). Ve toplumu sömürülmeye daha açık hale getirirler. Fanon, içinde bulunulan çıkmazı şöyle ifade eder: “Siyah insan Beyaz olmak istiyor” (Fanon, 2016, s. 25). İşte bütün sorun buradadır. Beyaz olmadığı halde ve hiçbir zaman beyazlaşamayacağı halde, beyazlaşma isteği duyulması büyük bir sorundur. Halk da aydın da beyazlaşamayacağının farkındadır. Ancak yine de baş koyulan beyazlaşma yolu değiştirilmez. Çünkü uzunca bir zamandan beri Beyazın üstünlüğünü kabul etmişlerdir (Fanon, 2016, ss. 69-270).

Ötekileştirilen toplumların Batılılara verdiği cevaplardan bir diğeri ise milliyetçilik duygularındaki artıştır. Fanon’a göre Batılıların ötekileştirmesini kabul etmeyen ve beyazlaşmak istemeyen bazı kesimler de vardır. Bu kesimlerin psikolojisi kırılmıştır ve acılar, “açık bir yara gibi” tetikte bekler (Fanon, 2007, s. 62). Bu grup, kendisinden beklenmedik davranışlar sergileyebilir. Örneğin Montesquieu’den bahseder ki bu durum, “beklenmedik” ve Batı’nın hazır olmadığı birşeydir (Fanon, 2016, s. 53). Ayrıca ezilen halk, kendi kültürünü öne çıkarmaya çalışır. Çünkü Batı’nın aşağıladığı yerel kültür, tam da bu aşağılanmadan dolayı değerli hale gelir. Fanon’a göre yerli kültür övülür, “göklere çıkarılır”; el sanatları, dans, müzik, yazın ve sözlü anlatıma yeni bir anlam yüklenir (Fanon, 2007, ss. 211-236). Bu yeni biçimler ise zaman içerisinde kurumsallaşır. Bu noktada, Fanon’un ulusal kimliğin oluşum sürecini anlamaya yönelik önemli açıklamalarda bulunduğunu belirtmek gerekir.

Ancak Fanon’a göre beyazlaşmak istemeyen bu ezilen grup dahi Batı’ya fiziksel olarak gittiğinde birdenbire değişir. Batılının gözetimi altındaki “öteki” haline dönüşür.

Çünkü artık “ona değer biçecek” olan Batılı mekanın içindedir (Fanon, 2016, s. 189). Beyazlaşmak istemeyen bu grupta da artık beyazlaşma isteği oluşur. Fanon’un deyimiyile, “nereye giderse gitsin, Zencinin olup olacağı bir zenci” olduğundan, tüm kesimler Batılı dünyanın kendisine değer vermesi için daha uzun süre bekleyecektir (Fanon, 2016, s. 208). Batı’yı görmüş, Avrupa’ya gitmiş olanlar, kendi topraklarına döndüğünde ise “bir yarı-tanrı” gibi ilgi görür (Fanon, 2016, s. 35). Bu “yarı-tanrı”ların halkı ne yöne sürükleyeceği önemlidir. Bazıları, Batılılaşmayı tercih ederken bazıları ise yerel kültürüne dönüş yapabilir. Ancak yerele dönüş, gerçekçi değildir çünkü Avrupa ile fiziksel temas kuran bu kişiler, artık değişmiş, yabancılaşmıştır. Yaptıkları şey, egzotiklikten öteye gitmez.

Sonuç olarak, Batı’ya öykünme ve milliyetçi duygulardaki artış şeklinde karşılaşılabilecek iki tepkiden bahsedilse de Fanon’a göre milliyetçi duyguların da evrileceği yol yine Batılılaşma olacaktır. Ötekileştirilen grup her halükarda Batı’nın kendisi için biçtiği üniformayı giymek zorunda kalacaktır (Fanon, 2016, s. 52). Başka bir ifadeyle, Fanon için aslında ayakta kalan tek seçenek, “beyazlaşma isteği”dir. Milliyetçi düşünceye sahip olsa dahi, ötekileştirilen bireyin Avrupa’ya kendini beğendirmek için çaba sarf edeceğini vurgulamaktadır. Ülkesinde sergileyeceği milliyetçi davranışlar ise egzotiklikten öte değildir.

Fanon, tüm bu yaşanan sorunlara bir çözüm önerisi de getirir. Ona göre hor görülen toplum kendinden utanmamalı, aksine gurur duymalıdır. Beyazlaşma isteğini bırakmalıdır. Böylece kimliksizleşme sorununu aşabilecek ve aşağılık duygusundan kurtulabilecektir. Ona göre Batılıların aşağılanmasına maruz kalan toplumlar, kendilerini Batılılara kanıtlamaya çalıştığı taktirde, bu aşağılanma sarmalından kurtaramayacaklardır. Fanon, ezilen toplumların kendi özüne dönmesi gerektiğinden bahsetmektedir (Fanon, 2016, s. 72). Bu öze dönüş yolunda, beyazlaşmaya çalışan kesimler büyük bir engel teşkil etmektedir.

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Batılılaşma

Tanzimatla başlayan Türk modernleşmesi/Batılılaşması denen değişim çabası, bugün de üzerindeki tartışmaların sona ermediği bir alan ola gelmiştir. Tanzimat’ın ilanı ile birlikte (1839) Batı ile artan yakınlaşmanın “Pera sokaklarının Avrupa’daymış hissi vermesi” derecesine ulaştığı söylenebilir (Solnon, 2013, s. 405). Bu bağlamda, Tanzimatla başlayan bir çeşit zihniyet değişiminden söz edilebilir. Hatta Tanzimat Dönemi’nde başlayan Batı’nın herşeyini sorgusuz sualsiz alma düşüncesi M. Reşit Paşa, Ali ve Fuat Paşalar, sonrasında Abdullah Cevdet, Kılıçzade Hakkı, Ahmet Muhtar, Ali Kemal gibi düşünürlerle Batı hayranlığı seviyesine ulaşır (Ülken, 2019).

Bu zihniyet değişiminin Cumhuriyet dönemiyle daha da belirginleştiği ve radikal reformlarla sonuçlandığı, Latin rakamlarının kabulü (24 Mayıs 1928), Latin alfabesinin kabulü (3 Kasım 1928), Avrupalı ölçek sisteminin kabulü (26 Mart 1931), Soyadı Kanunu (21 Haziran 1934), hafta sonu tatil gününün Cuma'dan Pazar'a alınması (1 Haziran 1935), Şapka Kanunu (25 Kasım 1925), Avrupalı takvim ve saatin kabulü (26 Aralık 1925), Medeni Kanun'un kabulü (17 Şubat 1926) gibi Batı'yı örnek alan inkılaplarda görülmektedir. Cumhuriyet'le birlikte de tartışmalar sona ermemiş, Batı'nın sadece teknolojisinin alınması gerektiğinden Batı'yı bir bütün olarak taklit etmeye yönelik iki uç fikir ve aradaki tüm çeşitlemelerle, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal eden bir Batılılaşma serüveni yaşanmıştır.

Cumhuriyet'in kurulduğu dönem ve onu takip eden yıllar, imparatorlukların yıkıldığı ve milliyetçi düşüncenin yükselişte olduğu bir zaman dilimidir (Öncü, 2014, s. 159). Dolayısıyla yeni Cumhuriyet, imparatorluk kimliği yerine yeni bir ulus-devlet kimliği inşasını istemiştir (Alakel, 2011, s. 15). Milliyetçiliğin öne çıktığı bu dönemde, Şeyh Sait Ayaklanması (1925), 1930'daki Menemen Hadisesi, 1930'daki Ağrı İsyanı ve 1937-8'deki Dersim İsyanı gibi olayların, ulus-inşa sürecindeki milliyetçi düşüncenin şiddetini artırdığı söylenebilir (Alakel, 2011, s. 21). Nitekim Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra İsmet İnönü'nün "Ne pahasına olursa olsun, ülkemizde yaşayan insanları Türkleştirmek zorundayız ve Türklere ya da Türkçülüğe muhalefet edenleri ortadan kaldıracacağız" şeklindeki sözleri, bu minvalde değerlendirilebilir (Olson, 2000, s. 93). Bu olaylar neticesinde geliştirilen Şark Islahatları Planı (1925), Doğu illerinin yeniden nüfuslandırılması, Türkçe dışındaki dillerin konuşulmasının yasaklanması, Şevket Aziz Kansu'nun (1903-1983) çalışmaları, Türk Antropoloji Dergisi'nin yayımlanması (1925), Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kurulması (1935), Türk Antropoloji Enstitüsü'nün kurulması (1933), Afet İnan'ın Türklerin antropometrik ölçülerine ulaşacağını düşünerek 64.000 kafatası üzerinde ölçümler yapması, Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi gibi çalışmalar, milliyetçi duygularla ilintilendirilebilir (Kaya, 2015; Asker ve Yıldız, 2011, s. 7; Demir, 2010, s. 389).

Tüm bu yapılanların, oryantalist etiketleri silerek Türklerin de Batılı bir millet olduğunu ispatlama çabası olarak değerlendirilebileceğini belirtmek gerekir (Türedi, 2018). Nitekim bu dönemde yeni bir milli devlet kurulurken, bu yeni devletin Batılı bir görüntü sergilemesi konusuna da özen gösterilmiştir. Örneğin, Türkleri yabancılara doğru tanıtmaya yönelik güden Türk Seyyatin Cemiyeti (1923) kurulmuş, kıyafet konusunda inkılaplar yapılmış, Ankara'nın Batılı anlamda ilk lokantası açılmış, Cumhuriyet baloları düzenlenmiş, güzellik yarışmaları organize edilmiş, Batılı şehirlere benzer şekilde Ankara yeniden inşa edilmiştir (Şahin, 2006, s. 142; Bayraktar, 2016, s. 70). Ancak ne kadar milli de olsa yapılan Batılılaşma çalışmaları eleştirileri de

beraberinde getirmiştir. Zira hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde, Batılılaşma hareketleri mevzu bahis olduğunda geleneksel ile modern olanın çatışması uzlaşmaz bir biçimde ortaya çıkmıştır.

Kurucu kadrolar, Batılılaşma/modernleşmede geç kalındığını düşünmekte ve en azından şekil açısından Batı'nın yakalanması gerektiğine inanmaktadır. Dolayısıyla “kentlerden evlere, giyim kuşama ve sanata kadar olan biçim değişiklikleri”, modernlik toplum tarafından henüz içselleştirilmeden uygulanmaya konur (Bozdoğan, 2001, s. 72). Modernleşmek/Batılılaşmak, Batıyla eşit konuma yükselmenin tek yolu olarak kabul edilir (Bozdoğan, 2001, s. 150). Batılılaşmayanları ötekileştiren tepeden inmece bu Batılılaşmanın, Kemalist oryantalizmin varlığına işaret ettiği yönünde yorumlar da vardır (Kahraman, 2010, s. 48). Kurucu kadroların kendi toplumunu ötekileştirmesi anlamına gelen bu durum, Cumhuriyet'in Batılılaşmadığı aksine oryantalistleştiği yönünde yorumları da beraberinde getirmiştir (Yavuz, 2009, s. 217).

Cumhuriyet kurulurken, Osmanlı Devleti'nden miras aldığı Batılılaşma hareketini planlı bir proje olarak uygulamaya koymuş, bunu yaparken milliyetçi anlayışını da devam ettirmiştir. Hem Batılı hem de milli yeni bir devlet oluşturmaya çalışılırken, bu hedefin başarılmasında zorluklar yaşandığı, dengeyi tutturmada başarısız olunduğu yönündeki yorumlara dikkat etmek gerekir. Zira istenilen sınırlı Batılılaşma ile gerçek anlamdaki modernlik arasında önemli çatışmalar oluşmuştur (Keyder, 2012, s. 41). Batılılaşmaya bazı “görünür simgeler” üzerinden ulaşılmaya çalışıldığı, Batılılaşmanın piyano çalmak, şapka giymek ya da Fransızca konuşmakla değil; bilim, felsefe, demokrasi, insan hakları ve sivil toplum gibi kavramlarla anlaşılması gerektiği ifade edilir (Yavuz, 2009, s. 215). Dolayısıyla Batı'ya görüntü olarak uyum sağlamaya çalışılan sürecin, kimliksel sorunları ortaya çıkardığı söylenebilir (Demiralp, 2009, s. 25). Zira Batılılaşma toplumdan gelen değil, kurucu kadrolardan gelen bir taleple gerçekleşmektedir. Hilmi Ziya Ülken de yukarıdan gelen modernleşmenin -kendisi de modernleşme ve Batılılaşmayı aynı görmektedir- halk tarafından benimsenmediğini düşünmektedir. Batı'nın sadece teknolojisini alarak ahlakını almamayı savunan görüşlere de karşı çıkarak, tekniği ilerleten dünya görüşüne de sahip olmak gereğine inanır (Ülken, 2019). Aynı düşünceyi paylaşan Niyazi Berkes de gelenekle bağlantının korunarak Batılılaşamayacağını savunur (Berkes, 2019).

Yeni kurulan devlet, Türk kadınının Batılılaşması için de uğraşmış ve hatta Türk kadını yeni devletin Batılı yüzünün bir simgesi haline getirilmiştir. Batılıların Türklere yönelik oryantalist bakışı, Türk kadınının imaj çalışmasıyla yıkılmaya çalışılmıştır. Zira Batılılar Türk kadınına “kafesin ardında” ya da baskı altında yaşayan, tutsak biri

olarak düşünmüşlerdir.¹ Türk kadını, Batılılaşmanın simgesi olurken aynı zamanda “ulusun annesi” rolünü de üstlenmiştir ki böylece Batılılaşmada yaşanan ikircikli durum Türk kadınının Batılılaşmasında da görülmüştür (Bakacak Gelgeç, 2009, s. 628).

Yöntem

Erken Cumhuriyet döneminde, Türk kadınının modernleşmesi/Batılılaşması amacıyla gazete, çizgi roman, dergi gibi çeşitli yayınlar çıkarılmış; güzellik yarışmaları ile ses yarışmaları düzenlenmiştir (Güngör, 2010, s. 10). Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği güzellik yarışmaları ile ilgili alan yazında daha kapsamlı araştırmalar yapılırken, yine aynı gazete tarafından düzenlenen ses yarışmalarına ilgi gösterilmemiştir. Bu çalışmada, 1930 yılında düzenlenen Ses Kraliçesi Yarışması, Cumhuriyet gazetesinden söylem analizi yöntemiyle takip edilmiştir.

Bu çalışmaya konu olan yarışma, 30 Kasım 1930 tarihinde gerçekleşir. İncelenen zaman aralığı, yarışma ilanının gazetede ilk defa görüldüğü 20 Kasım tarihiyle başlar ve 30 Ocak 1931'de sona erer. Yarışmanın gazete haberlerindeki temsili; yarışmacıların söylemleri, köşe yazarlarının cümleleri ve gazetede konuyla ilgili anonim yazıların

1 Bu anlayış, Batılı gezginlerin, düşünürlerin ya da siyasetçilerin yazdıklarında, edebiyat eserlerinde, çizilen tablolarda kendisini göstermektedir. Örneğin, ünlü gezgin Pertusier 1815 tarihli *Promendes Pittoresques dans Constantinople et sur les rives du Bosphore* (İstanbul'da ve Boğaziçi'nde Renkli Gezintiler) adlı kitabında Doğudaki tüm kadınların baskı altında olduğunu söyler (İldem, 2000, s. 68). Immanuel Kant da *Antropoloji, Tarih Felsefesi, Siyaset ve Eğitim Bilimi Üzerine Yazılar* adlı kitabında Doğulu kadının “her zaman tutukevinde” olduğunu yazarken; Friedrich Hebbel, *Maria Magdelana* adlı eserinde “Türkler gibi on kadın almak!”tan söz etmektedir (Kula, 2010, s. 55). Martin Luther de 1542 yılında “Türkler gibi çok kadın almak”tan bahseder ve şunları söyler: “İslamda evlilik kurumu yoktur. Onların yasalarına göre bir kadını alan, onu boşayabilir, onunla tekrar evlenebilir ya da onu satabilir. Böyle bir yaşama, ancak vahşi insanların özenmesine ve severek Türk olmalarına şaşmıyorum” (Kula, 1992, s. 356). Ünlü gezgin Kinglake ise mekânlarda meydana gelen ayrışmadan söz etmektedir. Kaç-göç olayını İslam'ın katı ahlak kurallarına bağlayan yazarın düşüncesinde, İslam toplumları “mutsuzluğun mekânı” ve “sosyal hürriyetin neşesini söndüren alanlar”dır. Öyle ki “bir Hıristiyan ve saf kan İngiliz” için bu kısıtlamalar, onların şehirlerini ve saraylarını çöle ve zindana çevirmektedir (Erdoğan, 2011, s. 122). Amerikan ders kitapları da Türk hükümdarlarının haremlerinde iki ya da üç yüz kadar karısı olduğunu yazmaktadır. Kadınlar, tüm toplumdaki soyutlanmış bir biçimde haremle kapatılmış ve karşı cinsten kimseyle görüşmeyen nesnelere (McCarthy, 2015, ss. 31-33). “Doğunun kadına ilişkin köhne kısıtlamaları”ndan bahsedilir. Güneşin batmasıyla birlikte sokaklarda tek bir Müslüman kadına rastlanmadığı, “gizemli bir tabuyla çevrili kadının benliğini aradığı” söylenir (Mikusch, 1929, ss. 23-417). Küçük dünyalarında yaşayan bu kadınların, aynı zamanda çok eşlilik mağduru olduğu da Batılı yazında kendisini gösteren bir söylemdir. XIX. yüzyılda Giovanni Galzerani, çok evliliğin “bir Türk göreneği” olduğunu altını çizmektedir (Gürol, 1987, s. 108). Kadınların yaşamının “basit haremelerde geçtiğini” söyleyen Lilo Linke ise kadınların “bir kez böyle köleleşince daha kötü bir ihtimal” görmedikleri için bu durumları kabullendiklerini düşünmektedir. Türk kadınlarının bu pasifiğinden, bir açıdan da giydikleri kıyafetin sorumlu olduğunu düşünenler de az değildir. Örneğin Linke, kadınların giydiği giysileri “dehşet verici” bulmakta, onları “karanlık yüzüz bir boşluk” olarak görmekte ve kadınların pasifiğini de bu kıyafete bağlamaktadır (Türedi, 2020, ss. 30-40).

söylem analizi ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Gazete, o dönemde hem en çok satan hem de iktidara yakınlığı ile tanınan bir yayın organı olduğu içindir ki iktidarın Batılılaşma hususundaki psikolojik arka planı ile ilgili ipuçlarına ulaşılabileceği düşünülmüştür (Kozok, 2007; Topuz, 2003; Yavuz, 2016).

Ses Kraliçesi Yarışması'nın Fanoncu Analizi (1930)

Ses Kraliçesi Yarışması ile ilgili ilk haber 20 Kasım 1930 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde görülür. Haberde “Türkiyenin en güzel sesli kadını aranıyor” başlığı yer almaktadır.² Müsabaka, 10 gün içerisinde Cumhuriyet gazetesi tarafından düzenlenecektir. Fransa’da “Milletler Şarkısı” (La Chanson des Nations) adlı bir film çekileceği ve filmde on beş millete mensup muganninin şarkılar söyleyeceği haberi verilir. Bu münasebetle, her memlekette milli ve Nis’te de beynelminel ses müsabakaları tertib edilecektir. Müsabakaya davet edilen 15 ülke şunlardır: Türkiye, Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya, Macaristan, Lehistan, Belçika, İspanya, İsviçre, Çekoslovakya, Danimarka, Romanya, İsveç, Norveç. Nis’teki beynelminel müsabakanın birincisine 25.000 frank mükafat verilecek ve sesli filmler yapmak için de hak tanınacaktır. Takip edilen haberlerde, Aralık ayında Nis’te düzenlenen yarışmaya, Türkiye’deki seçmeleri kazanan Hudadat Şakir Hanım’ın katıldığı ve altıncı olduğu görülmektedir.

Kısaca özetlenen bu olaylar zincirine daha yakından bakılacak olursa, yarışmanın gazetede temsilinde ötekileştirilen toplumların yaşadığı psikolojik sorunları hatırlatan bazı semptomları görmek mümkün olur. Örneğin Fanon; ezen ve ezilen arasındaki farkı, şehirleşme üzerinden anlatırken; Batılının “ışıklar içinde”, “hayal bile edilemeyecek” şehirlerine ezilen toplumların gıptaıyla baktığını söylemektedir. Benzer şekilde, *Cumhuriyet* gazetesi de yarışmanın düzenlendiği Nis şehrini övmektedir. Yarışmanın Nis’teki “bütün dünyanın en muhteşem gazinolarından biri” olan “fevkalade muhteşem” Akdeniz Sarayı’nda yapılacak olması, gazeteyi heyecanlandırmıştır. Orada “mükellef bir ziyafet” verilmiş, “ziyalar” içerisinde zaman geçirilmiştir. Salonda “dehşetli kuvvetli” 18 projektör mevcuttur ve “kuvvetli ziya” vermektedir. 21 Aralık gazetesinde Hudadat Hanım’ın gazeteye gönderdiği bir mektup, Nisea Film kumpanyasının stüdyosundan bahsetmektedir. Bu stüdyodaki “müthiş ziya tufanı”nın gözleri kamaştırdığını, “göz kamaştırıcı bir nur ve ziya menbaı halini almış” olan sahnede şarkı söylediğini vurgular (21 Aralık 1930). Bu stüdyoları tanıtıcı bilgiler, “duysanız inanamazsınız” gibi ifadelerle verilirken; Hudadat Hanım da Fransa’da geçirdiği günleri “bir rüya gibi” tanımlamaktadır (25 Aralık 1930).

2 Alıntılarda, yazım hatası gibi görülen yanlışlar, metnin orjinalinden kaynaklanmaktadır.

Yarışma sürecinde Hududat Hanım'ın milliyetçilik duygularını öne çıkaran bir olayın yaşandığı görülür. Hududat Hanım yarışmanın icra edileceği Akdeniz Sarayı'na girdiğinde yarışmaya katılan tüm ülkelerin bayraklarının içinde Türk bayrağını görememiştir. Bunun üzerine müsabaka müretteplerine şöyle söylemiştir: “Efendiler, bu bayrakların yanına Türk bayrağı çekilmedikçe ağzımı bile açmam”. Hududat Hanım, bu sözü “o kadar sert ve kati” söylemiştir ki hiç itiraz etmeden, bayrağı aramaya koştukları gazetede yazmaktadır. Ancak bayrak bulunamaz. Hududat Hanım ise “Önceden düşünmediğinizin cezası olarak ben de katiiyen müsabakaya iştirak etmem ve sıram geldiği zaman, benim bayrağımı çekmedikleri için müsabakaya girmiyorum derim” cevabını verir. Sonrasında, Türk konsolosluğundan Türk bayrağı getirmelerini ister. Koşarak gittiklerini ve bayrağı getirdiklerini söylemektedir. Ancak bu münasebetsizlik “fena halde sinirine” dokunur. Bayrak, gazinoda “holün en mutena yerine” asılır. Bu hareketinden dolayı, yalnız Türklerin değil, müsabakayı tertip edenlerin bile kendisini takdir ve tebrik ettiğini söyler. Hududat Hanım sözlerine şöyle devam eder: “Şanlı ve güzel bayrağımız, benim icbarımla bu muhteşem gazinoya en yüksek mevki ihtirama çekildiği zaman, ruhumda bir kaleye bayrak dikmiş bir askerin sevinci ve iftiharını vardı”. Bayrak meselesinden dolayı sorumlu müdür gelerek kendisinden özür diler. Hududat Hanım'ın aktardığına göre bir çok kırmızılı beyazlı bayrağın arasında Türk bayrağının da bulunduğu zannedilmiştir.

Gerçekte böyle bir olay yaşanmış mıdır yoksa gazete, toplumda milliyetçi duyguları artırmayı mı hedeflemektedir? Bu noktada, gerçeği öğrenmenin zor olduğunu ve gazetenin aktardığı kadarıyla konunun değerlendirilebileceğini söylemek gerekir. Bu olay, ötekiletirilen halkın içinde bulunduğu duygusallığı da gözler önüne sermektedir ki Fanon bu durumu “açık yara”ya benzetmektedir. Ezilen halk, “açık yara” misali her olaydan etkilenmekte ve milliyetçi duyguları tetiklenebilmektedir.

Gazetede sadece milliyetçi duygulara yer verilmemiştir aynı zamanda Fanon'un bahsettiği “beyazlaşma” isteği de göze çarpar. Örneğin Hududat Hanım'ın en ziyade memnun olduğu şey, bu seyahatiyle “Türk kadınlığının en büyük inkişaf ve terakkiye nail olduğunu” Avrupa'ya gösterecek olmasıdır. Temas edeceği musiki ve sanat muhitlerinde, “Türk kadınının medeniyet sahasında Avrupalı hemşirelerinden asla geri olmadığını” ispat edecektir (3 Aralık 1930). Gazeteye göre de bu yarışma, Türkleri Avrupa'ya tanıtmak için bir fırsattır ve bu fırsatı değerlendirmek gerekir (20 Kasım 1930, ss. 1-3)

Gazetenin sahibi ve köşe yazarı olan Yunus Nadi de yarışmanın hedefi hakkında benzer cümleler kurmaktadır. Yazdığına göre Hududat Hanım, Türk kadınlığını “medeniyet alemi”ne başka bir cepheden arz edecek ve Avrupa, bu sayede Türk kadınlığını takdire imkan bulmuş olacaktır. “Aferin Türk kadınlığına” diyen Nadi,

Hududat Hanım'ın "milli vazife" ifa ettiğini düşünmektedir. Bu nedenle "kendisine muvaffakiyet temenni etmeyecek bir tek Türk bulunamaz" sözünü ekler. Nadi'ye göre Türk kadını asırlardır siyah bir perdenin karanlığında yaşamıştır ve Cumhuriyetle birlikte Türk kadınlığı, Avrupalı hemşehrileri ile eş seviyeye gelebilmiştir. İşte bu durumu Avrupalılara göstermek isteyen Türk kadını, güzellik kraliçesi Mübeccel Namık ve ses kraliçesi Hududat Hanım ile bunu başarmaktadır. Avrupa'da "hayretlere layık umulmadık birer keşif tesiri" yapmaktadırlar. Bu yüzden, "sevinçlerimize, iftiharlarımıza, hatta biraz da gururumuza haddü payan olmuyor" demektir. Türk kadınlığının geldiği noktayı "insan hayatı seviyesine çıkmak" olarak tarif eden Nadi, bunun için bir çok "zulmet"e katlandıklarını, dolayısıyla sevinçlerinin fazla görülmemesini ve gururun haksız bulunmamasını yazar. "O halde" der "Yaşasın Türk kadınlığı, ve arş ileri, daima ileri !" (1 Aralık 1930, s. 1).

Hududat Hanım sadece kendi ülkesinden değil Fransız gazetelerinden de övgüler almaktadır. Farklı bir bakış açısıyla, Fanon'un bahsettiği "beyaz icazet"i kısmen de olsa almış sayılabilir. Zira Fransız gazeteleri; Hududat Hanım'ın sarışın oluşundan, hal ve tavırlarındaki zariflikten bahsetmektedir. Hatta bir Parisliye benzetilir ki bu benzetmeden gazete hayli memnundur. 25 Aralık gazetesinin başlığı, "Bir Parisli gibi"dir. Cumhuriyet gazetesine göre Fransız gazetelerinin hakkı vardır çünkü Hududat Hanım "tıpkı bir Parisli kadın gibi güzel, zarif ve mümtaz"dır. Hududat Hanım, "mümtaz hali, kibar tavrı, çok tatlı sesi ve birkaç lisan bilmesi gibi meziyetler ile" herkesin takdirini kazanmıştır. Onbeş Avrupa milleti arasında altıncı olmak gibi "cidden büyük ve şerefli bir muvaffakiyet kazandığı" belirtilir. Hududat Hanım'ın Avrupa'da "çok büyük bir hüsnü tesir bıraktığı" tekrar ve tekrar vurgulanır (22 Aralık 1930, s. 2).

Batılılar tarafından takdir ediliş, öyle memnuniyetle karşılanmıştır ki alınan "beyaz icazet" in nişanelerinden biri olarak görülebilecek bir olay daha yaşanır. Gazetede, bir Fransız matmazeli tarafından yazılan "takdir" mektubu neşredilir. Gerçek olup olmadığı bilinmese de, mektubun kullandığı dilin milliyetçi duyguları zedeler nitelikte olduğunu söylemek gerekir. Mektubu yazan kişinin, Hududat Hanım için "hakikaten Türk mü?" sorusunu yöneltmesi, aslında Türkleri tahkir edici bir sual olsa da gazete bu soruyu bir iltifat olarak algılar. Zira gazete, mektubun "takdirkar lisan"la yazıldığını söylemektedir. Mektubun sahibi Hududat Hanım'ın Türk olduğuna inanamaz çünkü sarışındır, çok kibardır, zariftir ve yabancı dil bilmektedir. Hududat Hanım'ın "Parisli gibi zarif, Londralı gibi kibar, Avrupalı gibi sarışın olduğu" mektubun yazarı tarafından söylenir. "Eğer münevver Türk hanımları hep böyle birkaç lisan biliyorlarsa kadınlarınız cidden tebrikeye layıktır", "Türk kadınları hep böyle sarışın mıdır? Halbuki biz Fransızlar, Türkleri esmer

zannederdik" gibi cümleler gazete tarafından takdir olarak anlaşılır. Tüm bunlar, Hududat Hanım'ın Türk gibi olmadığına bir kanıtı gibi sunulur. Bu sıfatların tam tersi düşünüldüğünde Türklerin kaba, esmer, cahil olduğu yönündeki Avrupa'daki Türk imajına işaret edildiği düşünülmez. Bu cümleleri bir hakaret kabul etmek yerine; gazete, Fanon'un tabiriyle "cennetin kapısı açılmış" gibi mutlu olmaktadır (12 Ocak 1931, s. 1). Milliyetçi değerlerin yüksek olduğu bir dönemde, "Parisli" övgüsünün rahatsız etmesi beklenirken, aksi bir durumun oluşması Fanon'un işaret ettiği "beyazlar tapınağına kabul" edilişin baş döndürücü etkisi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu durum, self-oryantalist düşüncenin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Hududat Hanım'a "fevkalade itibar edildi"ği ve jüri heyetince de kendisinin "çok takdir edildi"ği anlatılır (23 Aralık 1930). Hatta 16 ülkenin kraliçesine yapılmayan tezahürat kendisine yapılmıştır. Hududat Hanım da temsil ettiği Türk kadınlığına gösterilen bu yüksek alakadan dolayı çok memnundur (23 Aralık 1930, s. 2). Gazete, Hududat Hanım'ın zarif davranışlarıyla "şeref topladı"ğını söylemektedir (16 Aralık 1930). Avrupa'ya yarışmacı göndermelerinin, Avrupa üzerinde iyi bir tesir bıraktığı yazılır (7 Aralık 1930, s. 1). Böylece Hududat Hanım, Türk kadınlığının yüksek mevkiini ve terbiyesini göstermiş ve çevresini hayran bırakmıştır. Nis gazetelerinin kendisinden "sitayişle" bahsettiği de tekrar tekrar vurgulanır (10 Aralık 1930, s. 1). Hududat Hanım, Nis'te pek çok takdir edilmiş ve alkışlanmıştır (11 Aralık 1930). Gazetenin yazdığına göre Hududat Hanım; diğer ses kraliçeleri arasında zarif giyinişi, kibar hali ve işlenmiş tatlı sesiyle çok takdir edilmiştir. Oradaki milletlerin "yüksek ve münevver sınıfına mensup, bedii zevklerle meşhur zevat tarafından" tebrik edilmiştir. Gazeteye göre Cumhuriyet sayesinde en yüksek seviyelere çıkan Türk kadını, diğer milletler kadar kabiliyetli olduğunu herkese kabul ettirmiştir (18 Aralık 1930, s. 4).

Alınan bu övgüler, Fanon'un deyimiyile, Hududat Hanım'ın "beklenmedik davranışlar" sergilediğini göstermektedir. Hududat Hanım'ın sergilediği en önemli "beklenmedik davranış", farklı diller bilmesi ve bu dilleri kullanarak çevresindekilerle iletişim kurabilmesidir. Kontes De Noay'ın verdiği ziyafette de bu durum dikkat çekmiş ve De Noay'dan iltifat alınabilmiştir. Hududat Hanım'ın söylediğine göre Kontes, Yunan ses kraliçesiyle "pek çok meşgul" olduktan sonra kendisine dönüp "alay eder gibi" Fransızca bir soru sormuştur. Kontes, "Türkçeden başka lisan konuşur musunuz?" demiştir. Hududat Hanım, De Noay'ın kendisini mahçup etmek istediğini bakışından anlamıştır. Bunun üzerine, Fransızca olarak Fransızca, İngilizce, Almanca konuşabildiğini söylemiştir. Hududat Hanım, "Anlaşılan bir Türk kadınının kendi dilinden başka üç Avrupa lisanı bileceğini hiç bekleliyordun" demektedir. Bunun üzerine Kontes, sözü değiştirerek annesinin İstanbullu olduğunu

ve ikisinin aslında vatandaş olduklarını belirtir.³ Bu muhavereden sonra Kontes'in kendisine "daha dostane ve nazikane muamele etti"ğini söyler (17 Aralık 1930, s. 3). "Beklenmedik" bu davranışın, aynı zamanda Fanon'un işaret ettiği "yeni insan" tipi ile olan ilintisine de dikkat etmek gerekir. Zira Fanon; bir Avrupa dili konuşmanın, Avrupalı gibi hissettirdiğini yazmaktadır. Fanon'a göre kendi dilini bir kenara bırakan kişi, hayranlık duyduklarının dilini kullanarak övgü almayı hedefler. Hududat Hanım'ın da "yeni-insan" olarak, artık bir Avrupalı olmaya hazır olduğunu göstermek istemesi mümkündür.

Bundan başka, Avrupa'da şarkı söyleyen "ilk İslam Hanımı" iltifatına Nisli bir gazete tarafından layık görülmesi de yine "yeni insan" olduğunun bir göstergesi gibidir (16 Aralık 1930, s. 3). Zaten Hududat Hanım'ın kıyafetleri, ten rengi ve davranışları da tıpkı konuştuğu diller gibi yüksek oranda Batılı kültürü benimsediğini göstermektedir. Fanon'un yazdığına göre Batılı kültürün benimsenebildiği ölçüde, "adamdan sayılacak" olunması; Hududat Hanım'ın sergilediği özellikler ve aldığı övgülerle "adamdan sayıldı"ğını göstermektedir.

Fanon'un düşünceleriyle paralellik arz eden bir başka husus, Hududat Hanım'a kendi ülkesinde gösterilen büyük ilgidir. Fanon, Avrupa ile fiziksel temasta bulunmuş kişilerin, ülkelerinde "yarı-tanrı" gibi görüldüğünü söylemektedir. Nitekim Hududat Hanım'ın da etrafını plakçılar sarmıştır. Foto Süreyya kısa zamanda fotoğrafını yetiştirerek vitrinine asabilmiştir (2 Aralık 1930, s. 1). İstasyonda da Hududat Hanım'ı uğurlayan büyük bir kalabalık ve Cemal Reşit Bey gibi ünlü kişiler bulunmaktadır. İstanbul mebusu Kavalalı Hüseyin Bey, Konservatuvar müdürü Selahattin Bey, Fransa'daki müsabakayı temsil eden film müessesesinin İstanbul mümessillerinden Glorya sineması müdürü M. Franko, İş Bankası İstanbul şubesi ikinci müdürü Fadıl Bey, banka memurlarının bir kısmı ve meraklı halk vardır (3 Aralık 1930, s. 2). Paris'te karşılaşanlar arasında büyükleşçi ve eşi de hazır bulunmuşlardır.

Fanon'a göre ezilen toplumlara ilk önce "kendi yerini bilmesi ve sınırlarını aşmaması" öğretilmektedir. Nitekim Hududat Hanım da yaptığı açıklamalarda "birinci olacağını düşünecek kadar hayalperest" olmadığını söylemektedir. Şöyle der: "Asırlardan beri o musiki ile çalışmış ve nice dahiler yetiştirmiş milletlerin en güzel sesli kadınlarile elbette boy ölçüşemem". Ayrıca "ben mütevaziyim ve gayem sadece o milletlerin mümessilleri arasında, bütün dünyaya Türk kadınının sesini duyurmaktır" şeklinde amacını belirtir (3 Aralık 1930, ss. 1-2). Hatta yarışmanın ilk ilan ediliş haberinde de gazetede aynı söylemi görmek mümkündür. Gazete şöyle demektedir:

3 Kontes, Osmanlı Devleti'nin Londra sefirlerinden Musurus Paşa'nın torunudur.

“Nisteki beynelminel müsabakayı kazanmak mümkün olmasa dahi, bütün dünyanın göreceği ve işiteceği bir filmde Türkiye namına şarkı söylemek güzel sesli Türk kız ve kadınları için bir vazife, hem de şerefli bir vazifedir” (20 Kasım 1930, ss. 1-3). Yarışma bittikten sonra dahi Hududat Hanım, Garp milletleri arasında “ne birinci çıkmak ümidinde ne de böyle iyi bir mevki alacağı”nı tahayyül etmediğini tekrar etmektedir (25 Aralık 1930). Bu söylem, Fanon’un dikkat çektiği “kendini küçük hissetme”, “ham ve yetersiz görme” ile ilişkilendirilebilir. Nitekim yarışmadan beklentinin düşük olması, alınan neticenin “ümidin fevkinde” olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Hududat Hanım sonucu kabullenmiş, yarışmaların bu şekilde tertip edildiğini ve “biraz gürültü koparan”ın birinci olduğunu söylemiştir (25 Aralık 1930). Gürültü koparanın Türk tarafı olmadığı ya da olamadığı ise açıktır. Fanon’un deyişiyle ezilen toplumlara koruyacak ve savunacak hiç kimse yoktur.

Sonuç

Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren fiili sömürgecilik sona ermeye başlasa da ötekileştirilen toplumların sorunları bitmiş değildir. Ayrıca gizli sömürgeciliğin hâlâ devam ettiği ve oryantalist bakış açısının yok olmadığı da hatırdada tutulması gereken gerçeklerdir. Ötekileştirilen toplumların yaşadığı sorunlar, özellikle sömürgecilik sonrası çalışmalarda yerini almıştır. Nitekim post-kolonyal çalışmaların öncülerinden Frantz Fanon, ötekileştirilen toplulukların psikolojisine dikkat çeken eserler vermiştir. Fanon’a göre ötekileştirilen toplumlar, kendilerine Batı tarafından uygulanan bu muameleye iki şekilde karşılık vermektedirler: Batı’ya öykünmek ve milliyetçilik.

Bu düşünceler ışığında, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde düzenlenen Ses Kraliçesi Yarışması’nın gazetede temsiline bakıldığında, Cumhuriyet aydınlarının Fanon’un dediği gibi “milliyetçilik” ve “beyazlaşma isteği” arasında kalarak bazı kafa karışıklıkları yaşadıkları görülür. Ancak yarışmanın daha detaylı incelenmesiyle ortaya çıkan sonuç, gazetede “beyazlaşma isteği”nin daha ağır bastığı yönündedir. Başka bir ifadeyle, milliyetçilik ve beyazlaşma isteği arasında yaşanan psikolojik savaşı, Cumhuriyet gazetesi nezdinde beyazlaşma isteğinin kazandığı görülmektedir. Zira Batılı olmaya yönelik istek, Ses Kraliçesi Yarışması’nın temsilinde açıkça görülmektedir. Batılıların ince aşağılamalarını bir takdir belgesi gibi karşılayan Cumhuriyet gazetesinde, milliyetçi söylemlerin cılız kaldığı söylenebilir. Hududat Hanım’ın Türk olduğuna inanılmaması, Parisli gibi zarif olduğunun söylenmesi, kibarlığının takdir edilmesi; olumsuz Türk imajının yeniden üretilmesi anlamına gelse de Cumhuriyet gazetesi bu cümleleri bir iltifat olarak algılamaktadır. Bu örtük aşağılama, Batılıların kendilerine imrenen toplumları ötekileştirmekten hiçbir zaman geri durmadıkları yönündeki Fanoncu tespitleri doğrulamaktadır. Ancak Batılılar aşağılamaya devam etse bile,

Batılılardan icazet alma isteği yine de bitmeyecektir. Nitekim Fanon da Batılıların sahip olduğu “üstünlüğün”, ötekileştirilen toplumların beyazlaşma isteğini artıracığını da söylemektedir ki Cumhuriyet gazetesinin benzer bir durum yaşadığı söylenebilir.

Fanon’un gözünden bakılırsa, Cumhuriyet gazetesinin elitleri beyazlaşmaya çalışan bir aydın kitle görüntüsü vermektedir. Batılılara kendini beğendirmek isteyen, beyaz icazet peşinde koşan bir aydınlar topluluğu da vardır ki işte böyle bir grubun varlığı Fanon’a göre kaçınılması gereken bir durumdur. Kendi kimliğini kaybederek, hayran oldukları Batı’ya benzeme çabası içerisine giren bu aydınlar, aynı zamanda milliyetçi söylemleri de bırakmamıştır. Beyazların cennetine kabul edilene kadar sürebilecek olan bu milliyetçiliğin, psikolojik kökenlerinde oryantlizmin olumsuz etkilerini görmek mümkündür. Başka bir ifadeyle, Türk milliyetçiliğinin gelişiminde oryantlist söylemlere verilen tepkilerin etkili olduğu söylenebilir.

Fanon’un da önemle üzerinde durduğu nokta ötekileştirilen topluluktaki zihinsel köleliktir. Elle tutulur bir sahip ortada yoktur ancak sahibin fiziksel olarak var olmasına da ihtiyaç kalmamıştır. Çünkü Fanon’a göre devletin özgür olması, zihinlerin özgür olduğu anlamına gelmeyecektir. Bu bağlamda, fiziki olarak sömürge olmayan Türk aydınlarının düşünsel anlamda bir sömürgeci istilasına uğradığı söylenebilir. Bu açıdan Fanon’un çalışmaları, ötekileştirilen toplulukların kimliklerini sorgulaması açısından önem arz eder. Ulusal uyanış yaşasalar da zihinleri köleleşmiş toplulukların, gerçek anlamda bir ulus oluşturup oluşturamayacağını sorgulayan Fanoncu görüşün, “Avrupalı Türk” kimliğini mümkün görmeyeceği açıktır. Zira ona göre ikili kimliklerin yaşaması mümkün değildir. Bu bağlamda, Cumhuriyet döneminde yaşanan Batılı yeni kimlik oluşumlarının olumsuz etkileri tekrar incelenmelidir.

Konuya “kadın” bağlamında bakıldığında; Türk kadınının modernleşmesi, bir “beyazlaşma” serüveni olarak da görülebilir. Kendi özüyle ilgili gerçek bir kimlik oluşturmak yerine; ötekileştirilen Türk kadınının önüne “Batılı olma” hedefinin konulduğu görülür. Dönemin elitlerinde var olan beyazlaşma isteği, Türk kadınını da beyazlaştırarak, hedefe top yekün ulaşma şeklinde tezahür etmektedir. Bu açıdan, Türk kadınının, elitlerin beyaz icazet alabilmesi uğruna kullanılan bir araç haline geldiği söylenebilir. Bu noktada, kendini Batılılara kanıtlamaya çalışan bir Türk kadınının varlığıyla karşılaşılır ki, bu kanıtlamanın Türk kadınını yüceltip yüceltmediği bir soru işaretidir. Ayrıca Türk kadınının yarışmada, kendisini “ham ve yetersiz” görmesi, gazete tarafından doğallaştırılmaktadır ki bu durum kendini değersizleştirme olarak düşünülebilir. Oyantlist söylemlerin Türkler tarafından yeniden bir üretimi olarak da görülebilecek bu husus, self-oryantalist terminolojiyle tekrar okunabilir.

Gazetede milliyetçi söylem varlığını korumuş olsa da Cumhuriyet elitlerinin psikolojik yöneliminin Batı’ya kendilerini beğendirmek olduğu görülmektedir. Başka

bir ifadeyle, Cumhuriyet gazetesi aydınları Batılılaşmayı birinci sıraya koyarken, milliyetçilik alt sırada yer almıştır. Bu noktada, Cumhuriyet elitlerindeki milliyetçiliğin farklı çalışmalarla sorgulanması gerektiği açıktır. Hem milliyetçi duygular besleyen hem de “beyaz icazet” bekleyen bu grubun karmaşık psikolojik yapısının, Cumhuriyet'in tüm kurumlarına nüfuz edip etmediği ise ayrıca değerlendirilmeye muhtaçtır. Ancak açık olan nokta, Fanon'un yorumu temel alındığında, gazetede ki anlayışın ve dolayısıyla dönemin seçkinlerinin “aşağılık kompleksiyle yaralı” olduğudur. Zira Fanon, beyazlaşmak isteyen kişinin aslında “aşağılık kompleksiyle yaralı” olduğunu söylemektedir. Bu yaradan beyazlaşarak kurtulmak isteyen Cumhuriyet elitlerinin, Türk kadınına araçsallaştırdığı söylenebilir. Böyle bir grubun ülkede varlığını gösteren Ses Kraliçesi Yarışması, Cumhuriyet dönemindeki Batılılaşma ve milliyetçilik anlayışının psikolojik arka planının sorgulanmasını sağlamaktadır.

Reading Early Republican Westernization From Fanon's Perspective: Cumhuriyet Newspaper's 1930 Vocal Queen Contest

Hümeýra Türedi

Orientalism; makes a distinction between the West and the East and considers Europeans as being "rational, peaceful and libertarian" while viewing Easterners as "irrational, immoral and backward" (Said, 1995, pp. 49, 58). Edward Said, drew attention to the negative effects of Orientalist understanding, by mentioning the blatant connection between Orientalism and colonialism. He believed that Orientalism had given way to colonialism from the beginning as "a way of rationalizing colonial administration" (Said, 1995, p. 49). The definitions of Orientalism and colonialism show both concepts to be inseparable parts of one whole. As a matter of fact, Said stated that "colonial armies" and "the colonial administration tradition" should be mentioned whenever someone talks about Orientalism (Said, 1995, p. 13). Abdel Malek (1924-2012) also stated that Orientalist understanding had gained momentum through colonialism and that the colonialists used Orientalism as a means of exploitation (Malek, 1963, p. 107). By legitimizing colonialism, Orientalism provided information that supported colonists in the way they changed the beliefs and traditions of the local peoples in colonized regions (Malek, 1963).

This type of communication, where the West marginalized other societies through the Orientalist point of view, has had important psychological consequences for those being marginalized (Bulhan, 2015, pp. 240-241). Postcolonial studies in particular have revealed these results and these studies gained momentum after

 Dr., Ministry of National Education, humeyraturedi@hotmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-7332-1353>

 © İlimi Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0695
insan & toplum, 2023; 13(3): 81-107
insanvetoplum.org

 Received: 27.10.2021
Revision: 27.06.2022
Accepted: 10.08.2022
Online First: 16.11.2022

World War II with thinkers such as Malik bin Nabi (1905-1973), Aime Cesaire (1913-2008), Frantz Fanon (1925-1961), Albert Memmi (1920-2020), Amilcar Cabbar (1923-1973), and C. L. R. James (1901-1989). According to Edward Said (1995, p. 115), one of the consequences colonialism has had on the exploited is nationalist movements. Abdel Malek also viewed nationalist movements as defense mechanisms against Orientalist thought (Malek, 1963). On the other hand, Frantz Fanon said that oppressed societies will encounter two results: nationalism and imitation of the West. Although Fanon (2016, p. 52) presented two choices, he emphasized the desire the marginalized have to imitate the West. Describing this as a “desire to whiten”, despite having some national feelings, marginalized groups will have to wear the uniform the West designs for them. In other words, the only option that actually stands in Fanon’s eyes is the “desire to whiten”. He emphasized that, even if the oppressed have some nationalist ideas, they will try to gain the appreciation of Europeans and that the nationalistic behaviors displayed in oppressed countries are only exotic.

At this point, Fanon’s *Black Skin White Masks* (1952) and *The Wretched of the Earth* (1961) should be noted to shed light on the psychology of oppressed societies, and this will be the focus of the article. According to Fanon, anyone who has similar concerns about the marginalization of societies, whether black or white, should listen to what he has to say, thus Fanon’s writings are not just on the axis of black and white-skinned people but also about oppressors and the oppressed (Fanon, 2016, p. 29). What Fanon means by *white* in his books is actually the West, and the segment he refers to as *black* includes all oppressed and marginalized societies such as Arabs, Africans, and Jews; namely, his books include everyone who is marginalized.

All this information may raise the following question: “Can a correlation be established between the psychological factors behind the Westernization in the Early Republican Period and the findings of F. Fanon?”. Although Turks had not been colonized in their past, the regression that started with the Treaty of Karlowitz (1699) in the face of Westerners had negative effects on the image and psychology of the Ottoman Turks (Deringil, 2002, p. 173; Georgeon, 2016, pp. 8-11). Moreover, like all Easterners, the Ottoman Empire is known to have been exposed to the Orientalist perspective. A large corpus exists in the European literature about the barbarism, laziness, despotism, cruelty, and uncivilized nature of Turks (Kula, 1992; Kula, 2010; McCarthy, 2015; Hentsch, 2008; Börekçi, 2012; Doves, 2011). Having been exposed to Orientalist discourses in this context, Turks can also be included in the marginalized groups Fanon mentioned.

Turks learned that they were being marginalized during the Tanzimat when communication with the West increased. The thinkers of the period such as Namık Kemal, Ziya Pasha, and Ali Suavi were known to have reacted harshly to Orientalists' accusations (Türedi, 2018). Westernization efforts started in this same period, and these efforts gained momentum with the proclamation of the Republic.

The article examines within its framework the 1930 Vocal Queen Contest as a case study. This Vocal Queen Contest coincided with the period when the modernization revolutions were occurring in the Republic. The article follows the competition with a discourse analysis based on the *Cumhuriyet* newspaper, which is known for its close ties to the government. In the Turkish Vocal Queen Contest, Hududat Hanım won and earned the right to compete in the international vocal contest in Paris. In which, Hududat Hanım would go on to take sixth place among the 26 competitors.

When looking at *Cumhuriyet*'s representation of the Queen of Vocal Contest in the light of all these considerations the intellectuals of the Republic were seen to have experienced some confusion, which Fanon would say was due to their inclinations towards "nationalism" and "the desire to whiten". However, the result that emerges after a more detailed examination of the competition is that newspaper had given more weight to the "desire to whiten". In other words, the psychological war between nationalism and the desire to whiten was seen in *Cumhuriyet* to have been won by the desire to become white. The nationalist rhetoric in *Cumhuriyet* welcomed the slight insults of the Westerners as a certificate of appreciation. For example, the French newspapers did not believe that Hududat Hanım was Turkish but instead described her to be as a Parisian. Although this implies the reproduction of a negative Turkish image, *Cumhuriyet* perceived this as a compliment. This implicit contempt confirms the Fanonist observations that Westerners never hesitate to marginalize other societies. However, even if Westerners continue to humiliate, Easterners will still desire to get permission from Westerners. In conclusion, the desires of the elites of the early Turkish Republic to Westernize can be said to have exceeded their sentiments for nationalism.

Kaynakça | References

- Açıköz, H. (2010). *Cemil Meriç ile sohbetler*. Doğu Kütüphanesi.
- Ahmad, A. (1987). Jameson's rhetoric of otherness and national allegory. *Social Text*, 17, 3-25.
- Ahmad, F. (2014). *Bir kimlik peşinde Türkiye*. Kaynak Yayınları.
- Akçam, T. (2000). Türk ulusal karakterini anlamak ve Norbert Elias'ın Almanlar üzerine çalışmaları. *Toplum ve Bilim*, 84, 246-260.

- Alakel, M. (2011). İlk dönem cumhuriyet Türkiye'si ulus inşası sürecinde milliyetçilik ve sivil-etnik ikilemine dair teorik tartışmalar. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 5 (9), 1-30.
- Amin, S. (2014). *Avrupa-Merkezcilik*. Yordam Kitap.
- Arman, M. N & Şerbetçi, D. (2012). Postkolonyal feminist teoride milliyetçilik, militarizm ve savaş karşıtlığı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (3), 65-83.
- Asker, A. & Yıldız, E. (2011). Ezberin inşası: Milli mücadele ve Erken Cumhuriyet dönemi basınında Kürt meselesi. *Kebikeç*, 32,15-41.
- Ayas, G. (2015). *Barbar batı: Bir Aimé Césaire kitabı*. Doğu Kitabevi.
- Bakacak-Gelgeç, A. (2009). Cumhuriyet dönemi kadın imgesi üzerine bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 44, 627-638.
- Bayraktar, A. N. (2016). Başkent Ankara'da Cumhuriyet sonrası yaşanan büyük değişim: Modern yaşam kurumu ve modern mekanlar. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 67-8.
- Berkes, N. (2013). *Türkiye'de çağdaşlaşma*. YKY Yayınları.
- Berkes, N. (2019). *Türk düşününde batı sorunu*. YKY Yayınları.
- Bezci, B. & Y. Çiftçi (2012). Self oryantalizm: İlimizdeki modernite ve/veya içselleştirdiğimiz modernleşme. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 1 (7), 139-167.
- Bozdoğan, S. (2001). *Modernizm ve ulus inşası: Erken c umhuriyet Türkiyesi'nde mimari kültür*. Metis Yayınları.
- Börekçi, Ü. A. (2012). Bir Oryantalizm ürünü olarak İstanbulun hem Frenk ve levanten mahalleleri seyahatnamesinde "Doğu" ve "Batı" imgeleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (11), 1-26.
- Bulhan, H. (2015). Stages of colonialism in Africa: From occupation of land to occupation of being. *Journal of Social and Political Psychology*, 3(1), 239-256.
- Cesaire, A. (2007a). Sömürgecilik üzerine söylev. Güneş Ayas (Ed.). *Barbar batı* içinde. Salyangoz Yayınları.
- Cesaire, A. (2007b). Maurice Thorez'e mektup. Güneş Ayas (Ed.). *Barbar batı* içinde. Salyangoz Yayınları.
- Chatterjee, P. (1996). *Milliyetçi düşünce ve sömürge dünyası*. İletişim Yayınları.
- Chibber, V. (2016). *Post-Kolonyal teori ve kapitalizmin hayaleti*. İletişim Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi 20 Kasım 1930 – 30 Ocak 1931.
- Daily, A. (2015). "It is too soon... or too late:" Frantz Fanon's legacy in the French Caribbean. *Karib – Nordic Journal for Caribbean Studies*, 2(1), 26-55.
- Demir, G. Y. (2010). Türk tarih tezi ile Türk dil tezinin kavşağında güneş-dil teorisi. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (11), 385-397
- Demiralp, O. (2009). Ahmet Hamdi Tanpınar. *Modern Türkiye'de siyasi düşünce*, c.3, İletişim Yayınları.
- Deringil, S. (2002). *İktidarın sembolleri ve ideoloji*. Yapı Kredi Yayınları.
- Dirlik, A. (2008). *Postkolonyal Aura: Küresel kapitalizm çağında üçüncü dünya eleştirisi*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Erdoğan, T. (2011). Alexander W. Kinglake'in Eothen adlı seyahatnamesinde Doğu-Batı imgesi ve insan tasvirleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 117-125.
- Fanon, F. (2007). *Yeryüzünün lanetlileri*. Versus Yayınları.
- Fanon, F. (2016). *Siyah deri beyaz maskeler*. Encore Yayıncılık.
- Georgon, F. (2007). *Kemalizm ve İslam dünyası (1919-1938) – Bazı İşaret Taşları*. Kemalizm ve İslam dünyası, François Gergeon & İskender Gökalp (Der.), Kaynak Yayınları.
- Georgon, F. (2016). *Osmanlı-Türk modernleşmesi*. Yapı Kredi Yayınları.

- Göçek, F.M (2011). *The transformation of Turkey: Redefining state and society from the Ottoman Empire to the modern era*. I. B. Tauris.
- Güngör, N. (2010). *Cumhuriyet döneminde iletişim kurumlar, politikalar*. Siyasal Kitabevi.
- Gürol, Ü. (1987). *İtalyan edebiyatında Türkler*. İmge Kitabevi.
- Hentsch, T. (2008). *Hayali doğu*. Metis Yayıncılık.
- İldem, A. E. (2000). *Fransız gezginlerin gözüyle: Türkler ve Yunanlılar*. Boyut Kitapları.
- Kahraman, H.B., (2010). *Türk siyasetinin yapısal analizi*. Agora Kitaplığı.
- Kara, M. (1998). *Biraz yakın tarih biraz uzak hurafe*. Kitabevi.
- Keyder, Ç. (2012). 1990'larda Türkiye'de modernleşmenin doğrultusu. *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, S.Bozdoğan, R.Kasaba (Ed.). Tarih Vakfı Yayınları.
- Kozok, F. (2007). *1938-1946 yılları arası Cumhuriyet Gazetesi'nin genel yayın politikası (1938-1946)*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kula, O. B. (1992). *Alman kültüründe Türk imgesi*. Gündoğan Yayınları.
- Kula, O. B. (2010). *Batı felsefesinde oryantalizm ve Türk imgesi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kumrular, Ö. (2011). *Dünyada Türk imgesi*. Kitap Yayınevi.
- Malek, A. A. (1963). *Orientalism in crisis*. Diogenes, 44.
- McCarthy, J. (2015). *Amerikadaki Türk imgesi*. Tarih & Kuram.
- Memmi, A. (2014). *Sömürgecinin portresi sömürgeleştirilenin portresi*. Versus Kitap.
- Meriç, C. (2013). *Kültürden irfana*. İletişim Yayınları.
- Mikusch, D. (1929). *Avrupa ile Asya arasındaki adam*. Örgün Yayınevi.
- Mohammed, A. & D. Lloyd (1987). Introduction: Toward a theory of minority discourse: What is to be done?. *Cultural Critique*, 6, 5-12.
- Olson, R. (2000). The Kurdish Rebellions of Sheikh Said (1925), Mt. Ararat (1930), and Dersim (1937-1938): Their impact on the development of the Turkish Air Force and on Kurdish and Turkish nationalism. *Die Welt Des Islams*, 40 (1), 67-94.
- Öncü, A. S. (2014). İki savaş arası dönemde Türkiye-Çekoslovakya ilişkilerine genel bir bakış. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9 (2), 159-183.
- Said, E. (1995). *Şarkiyatçılık*. Metis Yayınları.
- Said, E. (2020). *Kış ruhu*. Metis Yayınları.
- Satre, J. (2007). Önsöz. Fanon, F., *Yeryüzünün lanetlileri içinde*. Versus Yayınları.
- Solnon, J.F. (2013). *Sarı ve İstanbul: Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa*. Doğan Egmont Yayıncılık.
- Şahin, G. (2006). Atatürk döneminde Batıdaki olumsuz Türk ve Türkiye imajını düzeltme çabaları ve Türk Seyyahin Cemiyeti'nin bu konudaki çalışmaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Doğunun 125. yılında Atatürk Özel Sayısı*, 3 (8), 137-151.
- Şahin, İ. (2019). *Postkolonyal çalışmalar ışığında Afro-Amerikan edebiyatından örnekler (1890-1950)*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topuz H. (2003). *Türk basın tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Turner, B. (1984). *Marks ve oryantalizmin sonu*. Kaynak Yayınları.
- Türedi, H. (2018). *Erken Cumhuriyet dönemi siyasal kültürü: damga kuramı ve eğitim eksenli bir çalışma*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Türedi, H. (2020). Erken Cumhuriyet döneminde oryantalizm ve ulus imajı: Lilo Linke örneği (1937). *Ammes İdaresi Dergisi*, 54 (4), 19-49.
- Ulutaş, E. (2019). Müstemleke zamanları: Bir Frantz Fanon okuması. *İmgelem*, 3 (5), 305-317.
- Ülken, H. Z. (2019). *Türkiye'de çağdaş düşünce tarihi*. İş Bankası Yayınları.
- Yavuz, H., (2009). Modernleşme: Parça mı bütün mü, Batılılaşma: Simge mi kavram mı?. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, c.3, İletişim Yayınları.
- Yavuz, U . (2016). II. Dünya Savaşı'nın Cumhuriyet ve Tan gazetelerinde temsili. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 2-31.
- Young, R. (2000). *Beyaz mitolojiler*. Bağlam Yayınları.
- Young, R. (2016). *Postkolonyalizm*. Matbu Yayınları.